

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրուած են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакция «Мелікъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ դրոյց.
Արձագանքներ. Ի՞նչ է նայում, ի՞նչ է մտա-
ծում նոր-նախիջւանցին. Նամակ նրեանից.
Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Արտաքին լուրեր. — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրա-
նկար. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.
ՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դըստէի Գողթիւս:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿԻՈՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Բարեկենդան է: Մեծ իրաւունք ունեն այն
մարդիկ, որոնք այդ անունը բացատրում են
«փորի կենդանութիւն» բառերով. Թող որքան
ուզում են վրդովվեն լեզուաբանները այս
ստուգաբանութեան դէմ. Իրողութիւնը իրո-
ղութիւն է մնում, եւ հարկւր ու մի հայկա-
կան Մաքս Միլլերներ էլ եթէ հաւաքվին, չեն
կարող ստել թէ բարեկենդանը փորի կենդա-
նութեան ժամանակ է:

Շնորհ արե՛ք, ինչպէս չէ: Այս շաբաթ մարդ-
կային դէմքերը ներկայացնում էին մի մի բա-
րեքաղէ փոր—իւզոտ, կարմրած, ապուշ, քնա-
բեր...

Ի՞նչպէս չէ փորի կենդանութիւն, երբ մեր
թիֆլիսը հեծում—հառաչում է ուտելուց, խը-
մելուց, ուրախանալուց: Բանի-քանի նախա-
ճաշեր եւ ճաշեր, պարահանդէսներ եւ դիմա-
կահանդէսներ կամ առճաստրակ կեր ու խումբ
հանդէսներ, երկելոյթներ, ընթերցներ, բենե-
ֆիսներ. Փորի բենեֆիս էր ամեն տեղ, ամեն
մի անկիւնում, ուր խոնարհող օջախ կայ, ուր
կարելի է կրակ վառել եւ սեղան բաց անել:

Այսօր վերջին օրն է: Այս կիրակին մենք
անուանում ենք բուն բարեկենդան: Մինչեւ
այսօր ինչքան էլ դուք ուտում էիք, կենդա-
նութիւն էիք տալիս ձեր գործին, բայց բարե-
կենդանի նամակութիւն էիք կատարում: Մին-
չեւ այսօր բարեկենդան էր, բայց ոչ իսկա-
կանը: Այժմ լուսացրիք բուն, իսկական, հա-
րապատ բարեկենդանը...

Ճշմարիտն ասած, այսօր, ընթերցող, ես մի
տեսակ ամօթալի բան եմ համարում ձեր մէջ
երեւալը: Այսօր, երբ դուք հիմնաւորապէս պիտի
ուտէք, ուտէք եւ դարձեալ ուտէք: Այսօր, երբ
դուք կը կամենայիք, որ ամբողջ աշխարհը
առփրատեալ զանաւոր, որ ձեր փորը սարեր
կանխու ընդունակութիւն ստանաւ: Այսօր,
երբ փորի կենդանութիւնը մի առանձին խնե-
թութեան պիտի հասնէ, որովհետեւ վաղվա-

նից սկսվում է այն ժամանակը, երբ, ինչպէս
պատմում է աւանդութիւնը, լորին ու բակլան,
դանձին ու ջոնջօն էին մարդկանց փորերի
աէրը դառնում: Այսօր... լրագիր, քարոզ,
լրջութիւն... Ձանձրալի է, չէ:

Բայց ի՞նչ արած: Ամեն մարդ էր ճակատագրի
ստրուկն է: Մենք, գրողներս էլ, մեր ճակա-
տագրին ունենք:

Եւ ես խօսք էլ չէի բաց անի բարեկենդանի
մասին, եթէ այս տարվայ մեր բարեկենդանը
սովորականներից մէկը լինէր: Ի՞նչ հետաքը-
րութիւն ունի սովորական բարեկենդանը. կեր,
խմիր, քնիր, վեր կաց, էլի կեր: Այսպէս է
կամ գոնէ այսպէս պիտի լինի փորի տօնը: Եւ
դեռ որ ժամանակից մարդիկ այսպէս են հաս-
կանում բարեկենդանը. նոր բան գրել այդ
պաշտամունքի մասին ոչ ոք չէր կարող, այն-
քան շատ են գրել, այնքան շատ են խօսել...

Բայց մեր Թիֆլիսը այս տարի մի առանձին
բարեկենդանային բաղդ ունեցաւ:

Մի երկու տարի առաջ, անցնելով Գոլոմիս-
կի պրօսպեկտով, դուք կրօնական դիմաց տես-
նում էիք բարձր տախտակէ պատ եւ նրա
ետեւում բարձրանում էին ինչ որ պատեր:
Ձեր ականքին չնշում էին հրաշալի բաներ.
ասում էին, որ այդ պատերից վերջի վերջոյ
պիտի կազմվի մի բան, որ Թիֆլիսի պար-
ժանքը պիտի դառնայ:

Եւ իրաւ. Կարծես ժողովան դաւադանի
շարժումով տախտակէ ցանկապատի ետեւում
բարձրանում էին պատերը. վերջապէս, Գոլո-
միսկի պրօսպեկտի վրա բարձրացաւ մի հրա-
շալ շինութիւն, որ ամեն անցնողի հիացմունքն
էր չարժուած:

Դա Արտիստական ընկերութեան տունն է:
Երկար աշխատում էին նրա վրա, ամեն
լանք ու ետնք թափեցին, եւ այդ չքեղ «տա-
ճարի» դռները բաց արին հասարակութեան
առաջ այս բարեկենդանին:

Աւելի գեղեցիկ ընծայ, ասում են, չէր էլ
կարող սպասել Թիֆլիսը: Կատարեալ տաճար:
Հրաշալի պատեր, զարդարանքներ, հայելիներ,
էլէքտրական առատ լոյսեր: Ի՞նչն է պակա-
սում: Ապօլօնի, մուսաների, Պարնասի այն
բոլոր քուրմերը, որոնք ապրում են մեր քա-
ղաքում, ունեն մի սքանչելի վայր իրանց ըն-
դունակութիւնները հանդէս հանելու համար:
Մինչեւ այժմ, քանի որ չը կար այդքան ճոխ
տաճար, քանի որ Արտիստական ընկերու-
թիւնը տեղաւորված էր հասարակ պատերի
մէջ, մուսաները չէին սիրում ոգեւորել թիֆ-

լիսեցիներին, Ապօլօնը իր ոսկէ զնարի փոխա-
րէն ջարդված չուսգուրներ էր բաշխում իր
երկրպագուներին, իսկ Պարնասը մուշով էր
պատած եւ այնտեղ շատ էին բարձրանում
կրիլովի էջերը:

Այժմ այնպէս չէ: Հարկւր հազարները այն-
պիսի պատեր չեն կառուցել, որ նրանց մէջ
չնորհքը ինքն ըստ ինքեան չը ծլծլար: Եթէ,
ասում են, աստուածները մի ժամանակ ժայ-
ռերի գլխին էին ապրում, դրա պատճառն այն
էր, որ մարդիկ շատ միամիտ էին, շատ ան-
կուշտութեամբ: Այժման ժամանակ այդ չէ
կարող լինել: Երեւակայեցէք լերան մի խոր-
շուռ, մամուռի վրա պառկած մի մարդ, որ
հանճարի ներկայացուցիչն է, որ պիտի ոգեւորէ
աշխարհը: Յի. հրաշալի պրօզայ, կոպիտ, դեղ-
ջուէ, հակա-էսթետիկական...

Այժմ պաղտուն պատեր, բրձնա, հայելիներ,
էլէքտրական լոյսեր, մարմարեայ սանդուղ-
ներ, զարդարուն առաստաղներ, պարկետ—առա-
ին ընակարաններ են սիրում աստուածները:
Մամուռի վրա բաղած հանճարը Հոմերոսներ,
Սօֆոկլէսներ, Եւրիպիդներ էր տալիս: Այժմ
մամուռի վրա բարձրանցի չօրանն է նստում.
իսկ աստուածների սքանչելի ընակարաններից
դուրս են գալիս... դէկլադէսներ միայն:

Բայց մենք յոյս պիտի ունենանք, որ մեզա-
նում բրձնի, ճեմապակու մէջ դրած աստուած-
ները աւելի ողորմած կը լինեն: Հօ նրանք,
յամանայն դէպք, բանիմաց արարածներ են,
տեսնում են թէ ինչեր ենք անում նրանց հա-
մար:

Միթէ պակասում էին մեզ այնպիսի տեղեր,
ուր կարելի է ծառայի աստուածներին: Ու-
նենք հողակապ արքունական թատրոն, ունենք
վրաց ազնուականների թատրոնը. կան ըլ որ
Թիֆլիսի ժողովարանում, կրօնական: Մեզ
համար այդքան բաւական չէր, չինցիք գե-
ղարուեստների մի պանծալի տաճար, որի ճա-
կարին կարելի է գրել. non plus ultra!

Եւ միթէ այդ չքեղ դռներից դէկլադէսներ
պիտի դուրս գան...

Բայց իմ ցաւը դէկլադէսները չեն:
Հիշա՛ւ, բերանաբաց գովողների մի շրջա-
նում ես ասացի:

—Դա չափութիւն է: Դա բուրժուական մի
քմահաճութիւն է: Ոսկու տոպրակները ամեն
տեղ ունեն այնպիսի ապարանքներ ու զրօսա-
տեղիներ...

Ձեք կարող երեւակայել թէ որպիսի հայեացք-
ներ մեկնեցին այս ու այն կողմից ինձ վրա:

Ձարմացան. իմ «վայրենութիւնը» չափազանց
աչք ծակող էր: Եւ ամեն մէկը շտապեց բացա-
արել ինձ բանի էութիւնը: Վրդովված ու վի-
րաւորված էին նոյն իսկ այնպիսիները, որոնք
պատրաստ են, գոնէ խօսքի մէջ, կտոր կտոր
անել ամեն մի բուրժուայի:

—Դուք դիտե՛ք որքան ազնուացնող, մարդ-
կայնացնող ազգեցութիւն է անում երաժշտու-
թիւնը,—ասացին ինձ այս ու այն կողմից:

Իսկ մէկը, որ ամենից շատ վրդովվածն էր,
բարձրաձայն արտասանեց.

—Յայտնի է, որ երաժշտութիւնը նոյն իսկ
զազաններին է դսպում, գիշարիչ, արնախում
զազաններին:

Ես չափազանց յայտնել իմ ուրախութիւնը:
Դա ճիշտ է: Գազաններին զսպող այն երա-
ժշտութիւնը չէ, որ փառաւոր ապարանքնե-
րում է հնչում: Բայց կան երկոտանի զազա-
ններ, որոնք զսպող երաժշտութիւն լսելու հա-
մար պահանջում են զարդ ու պշրանք, մար-
մարեայ սանդուղներ, էլէքտրական ջահեր:
Այդ կողմից ես ամեն աջողութիւն ցանկացայ
մեր Արտիստական ընկերութեան: Ամբողջ
սրտով ցանկացայ, որ ինչքան կեղեքիչներ կան
մեր երկրում, ի հարկէ երկոտանի կեղեքիչներ,
ամեն օր գնան այդ նոր տունը, լսեն, իրանց
ամբողջ հոգին, իրանց բոլոր էութիւնը թաղեն
այդ սքանչելի յարկի տակ լսող ձայների մէջ:
Գուցէ...

Բայց էլի երբեք Կարծես երկոտանի կեղե-
քիչները առաջին անգամն են լսում երաժշտու-
թիւնը: Ո՛չ, դա սուտ է: Յնչ տուէք երաժշ-
տութեան զգուշացնում մի հատ Զիւլիֆօյ: Յնչ
տուէք մի հատ վախճան վամպիր, որի դունչը
ծծելու ընդունակութիւնը կորցրած լինել Մօ-
ցարտի կամ Շօպենի ազգեցութեան տակ...

Ո՛չ, ընթերցող: Աւճախան փողոցի վրա կայ
մի խեղճուկ տուն, ուր ժողովրդական ներկա-
յացումներ են լինում: Երբ բուրժուաները
Արտիստական ընկերութեան տան վրա ծախ-
սածի մի հարկւր երրորդ մասը կը գնեն այդ
ժողովրդական տունը լաւաշներով, բարեկար-
գվելու համար, այն ժամանակ ես կասեմ որ
արժէր:

Այսօր, բուն բարեկենդանին, դուք ուտում
խմում էք, իսկ Գոլոմիսկի պրօսպեկտի վրա
վենալանք մի ապարանք է բարձրացած, ուր
տօնական զգեստներով տիկիներն ու պարոններ
հիանում են զարդարանքի, ճաշակի, հարստու-
թեան վրա:

Ես այս բարեկենդանը չեմ չորհաւորի:
Թող դա մի այլ բարեկենդան: Թող բարձ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Դ Ք Ս Ո Ւ Հ Ի Գ Օ Դ Ի Վ Ա

(Կովետարի քաղաքի առնչութիւնը)

Մ. Բաղդուկի

Այդպիսի եպիսկոպոսի ետեւից դուրս հաղիւ
ծածկվեց, եւ դըստէի Գողթիւսն միայն մնաւ:
Նա նստած էր բազմութեան վրա, երեսը ձեռ-
քերով ծածկած, եւ արտասուքները, նրա ան-
զօրութեան եւ տանջանքի դառն արտասուքնե-
րը, հոսեցին նրա այտերէն:

Մեր, պատեւի եպիսկոպոսը նրա առաջ մի
սարսափելի պատկեր էր բացել: Գողթիւսն եւ
չըբակայ գիւղերի ազգաբնակիցները, որ Կօ-
վետարի դուքսի իշխանութեան տակ էր գտնվում,
հարկերի եւ անարդար տուրքերի ծանրութեան
տակ հեծում էր: Ամենուրեք կարիքն ու սովն
էր թագաւորում: Առեւտուրը կանգ էր առել:
Գիւղացիները անկարող էին ցանկելու իրանց
անապատ դաշտերը: Ոչ ոք յոյս չուներ, թէ
հետեւեալ օրը կենդանի պիտի լինի...

Եւ այդ բոլորի պատճառը նրա ամուսին Կօ-
վետարի դուքսն էր՝ անասնո՛ւ, դաժան եւ վայ-
րենի բռնակալը... Եւ նա հնարաւորութիւն չու-
նէր օգնելու այդ համատարած դժբաղդութեա-

նը, որովհետեւ նրա խօսքը բռնակալ դուքսի
մօտ նշանակութիւն չուներ:

Յանկարծ հարեւան սենեակում լսեց ամուր,
հրամայական քայլերի ձայն, լսեց չնքի հա-
չոց ու վնգատոյց... Դա նրա ամուսինն էր, Կօ-
վետարի դուքսը, որ վերադառնում էր որսից:

Դըստէին վախեցած վեր թռաւ բազմութե-
անից, շտապով սրբելով այտերի վրայի արտա-
սուքների հետքերը: Բայց արդէն ուշ էր: Դու-
ռը բացվեց եւ ուրախ վնգատոյցով սենեակ վա-
զեցին դուքսի որսորդական երկու չնքեր, իսկ
նրանց ետեւից անմիջապէս մտաւ ինքը, դուք-
սը: Նա իր կնոջ ետեւի վրա արտասուքների
հետքեր նկատեց եւ յօնքերը կրտեց:

—Դա ի՞նչ է նշանակում, դուք լսեց էք եղել,
—կոչաւ կերպով հարցրեց նա:

Այդ դաժան մարդու ներկայութիւնը մի րօպէ
երկելու ներշնչեց դըստէին, երկելը, որ ստի-
պում էր ձեռք վերցնել համարձակ բացատրու-
թիւնից: Բայց նոյն րօպէին դէպի տանջվող ու
օգնութիւն հայցող ժողովուրդն ունեցած գու-
թը նրանց, օգնեցէ՛ք նրանց, թե՛նեւ քանցէ՛ք
նրանց տուրքերը, հրամայեցէ՛ք սերմացու բաց
թողնել գիւղացիներին... Միօրոյ, աղերսում
եմ, խղճացէ՛ք անօգնական ժողովուրդին...

Բայց կնոջ արտասուքներն ու աղերսանք-
ները չը շարժեցին անգուլթ Կովետարի սիրտը:
Նա հեղձօրէն ծիծաղեց.

կարիքից ու սովից: Գողթիւսն մայրերը կարո-
ղութիւն չունեն կերակրելու իրանց մանուկնե-
րին. նրանց կաթը չորացել է... Հարկերի եւ
տուրքերի ծանրութեան տակ, որպէս մի ծանր
լծի տակ, ամբողջ ժողովուրդը հեծում է: Ա-
ռեւտուր չը կայ... Դաշտերը մնացել են առանց
հերկելու եւ ցանկելու... Զառամեալ ծերունի-
ները, կանաչ եւ մանուկները գնում են Գրիս-
տոսի անտնով մենեւու... Ամեն տեղ հիւան-
դութիւն, ամեն տեղ սով եւ զրկանք... Գիթա-
ցեք նրանց, օգնեցէ՛ք նրանց, թե՛նեւ քանցէ՛ք
նրանց տուրքերը, հրամայեցէ՛ք սերմացու բաց
թողնել գիւղացիներին... Միօրոյ, աղերսում
եմ, խղճացէ՛ք անօգնական ժողովուրդին...

Բայց կնոջ արտասուքներն ու աղերսանք-
ները չը շարժեցին անգուլթ Կովետարի սիրտը:
Նա հեղձօրէն ծիծաղեց.

—Բայց դուք շատ էք ձեր սրտին մօտ հա-
մարում իմ ստորագրականների վիճակը: Դուք,
որ ասուն եւ անտարբեր էք դէպի ինձ, նրանց
համար եւ արտասուք ունեցաք, եւ աղեր-
սանք, եւ փաղաքանք... Ես կարծում եմ, որ
այդ բոլորը նրանց համար բաւական է,—եւս
այդ էլ չեմ տեսել: Թող նրանք զրանով բաւա-
կանանան:

Եւ չարախիմը ծիծաղով Կովետարի դուքսը
դարձաւ դէպի դուքս:

—Միօրոյ, խնդրում եմ, խղճացէ՛ք. յուսա-
հատութեամբ գոչեց դըստէի Գողթիւսն իր գե-
ղեցիկ ձեռքերը տարածելով նրա ետեւից:

Յանկարծ դուքսը կանգ առաւ. նրա գլխում
մի շար միտք ծնվեց,—մի միտք, որ սպասելի
էր միայն այդպիսի անգուլթ ու անբարոյական
սրտից... Կամ դըստէին յետ կը կենայ իր միջ-
նորդութիւնից, կամ թէ կը համաձայնվի... Եւս-
կու դէպքումն էլ կընկճվի իր, դուքսի ա-
ռաջ այդ գողթի կնոյ, որ յաճախ վրդովում
էր նրան իր սառն հնազանդութեամբ եւ վեհ
անտարբերութեամբ...

—Սակայն, դարձաւ նա անփութութեամբ դէ-
պի դըստէին,—եւս կարող եմ կատարել ձեր
խնդիրը, բայց... մի պարտաւորական պայմանով:
—Առաջէք, ես ամեն բանի համաձայն եմ...

—Այդպէս մի շառաւիղ—շատ կարելի է այդ
պայմանը ձեռք համար արքան էլ հնչու կատա-
րելի չի լինի,—հեղձօրէն ծիծաղեց նա—Լսեցէ՛ք,
անս իմ պայմանը. երդվում եմ իմ պայքերի
պատուով, որ ես կը կատարեմ այն ամենը,
ինչ որ դուք խնդրում էք, ի՞նչ... նա մի րօ-
պէ կանգ առաւ, որպէս զի իր հասցրած հա-
րուածը աւելի զգալի լինի,—եթէ... վաղը ա-
ռաւօտեան... ձիու վրա նստած... դուք կը
չըլէք քաղաքում... Բոլորովին մերկ...

—Միօրոյ, սարսափած ձեռքերն իրար լսից
թշուաւ կից:

—Բաւական է,—ասուն կերպով եւ չարու-
թեամբ կարեց նրա խօսքը դուքսը:—Ես իմ
խօսքը չեմ փոխի. դուք, կամ կատարեցէ՛ք իմ
պայմանս, կամ թէ չէ՛ ես մի պնտ անգամ
չեմ գոհի այդ ամբարի համար: Վճռեցէ՛ք:

բանայ մի համեմատ, բայց հակառակ տուն, որի ճակատին գրված կը լինի— «Ժողովրդական համալսարան»։ Այնտեղ բնակի մէջ գրված աստուածներ չեն լինի. այնտեղ զեղխութիւնը պարզուն հանդէսներ չի սարքի։ Բայց այնտեղ կը լինեն գրադարան, դասախօսութիւնների դահլիճ, ձրի դպրոցներ։ Ամեն մի սենեակ յատկապէս կը լինի մի կրթական նպատակի։ Եւ ամեն մի սենեակի դարձաբանքը այն կը լինի, որ դա ժողովրդին է պատկանում եւ ժողովրդի համար է։

Անա այդ բարեկենդանը եւ կը շնորհաւորեմ ամբողջ սրտով...

ԱՐՁԱՅԱՆՔՆԵՐ

XXXXVI

«Բուն բարեկենդան» է այսօր։

Ո՛րքան բան էին ասում այդ երկու խօսքը մեր հայրերի, մեր պապերի սրտին։

Այժմ ուրիշ է. այժմ մեզ դիպել է քաղաքակրթութեան շորշորը եւ, առանց ձեռք բերելու իսկական քաղաքակրթութիւնը, մենք կորցրել ենք ինչ կայծերնոր ճաշակ։

Կարծէք զոգնուող մէջ լինենք,—բերաններս անհամայն է. ոչինչ չենք զգում։ Ամբողջ տարին անցնում է մեզ համար միակերպ, իրեն ձանձարի օրերի մի շարք. մենք հիւր ենք գնում, մենք երգում ենք, մենք պարում ենք, բայց առանց ոգեւորութեան, առանց իմաստի։

Այսպիսով դուրս է եկել առանցքից, ինչպէս ասում է ժողովուրդը. ուրիշ խօսքով, մենք անցողական չըմանում ենք ապրումը, երբ նոր կեանքի բանաստեղծութիւնը դեռ չէ ստեղծվել, իսկ անցյալի բանաստեղծութիւնը արդէն անհետացել է. երբ ամեն ինչ խառնվել, չեփօթվել է, կազմվել հակասութիւնների եւ անհամեմատութիւնների մի քառս։

Տնտեսական կառուցում ենք որոշ սովորութիւններ, որովհետեւ այդպէս էին անում մեր հայրերը, եւ պահպանում ենք որոշ ձեւականութիւններ, որովհետեւ ուզում ենք նմանվել Եւրոպային,—մի տարօրինակ խառնուրդ կազմելով ազգայնից ու եւրոպականից, պատկանելով Եւրոպային տոներից առաջ եւ մի եւ նոյն ժամանակ զէկոլոյ թշուառացի պարահանդէսներում, եթէ ոչ զիմականդէսներում, կամ թէ իրար գլուխ պատռելով թատրոնի տոմսակ ճարելու համար բարեկենդանին, որովհետեւ մեծ պատ է գալիս եւ մենք այլ եւս չենք լսելու կէս-ոտներէն կէս-իտալերէն օպերայ եւ այլն եւ այլն...

Որքան տարբեր էին անցնում տոները առաջ։ Վերջինք հենց բարեկենդանը—Առաջինը բուն կար մի երկար «մեծ պատ»։ Անվերջ շաբաթներ աշխատանքի, անխնայ աշխատանքի, եւ ժողովրդական ման տեսակ զուարճութիւնների վերաբերմամբ, իսկ կեանքը առանց այն էլ ուրախ չէր առնասարակ, եւ մարդիկ շատապու էին ուրախանալ որքան ուժեղութեամբ կար. իսկ նրանք ուժ ունէին, որովհետեւ մեր ժամանակակից սերունդի նման վաղաժամ հիւժժված, մանկված, սպառված փայտներ չէին։

Դքսուհի Գոգիլան հոգու մէջ սարսափելի կուէր էր սկսվել։ Չը լսված պայման, ամօթանք, անպատուութիւն... Նրա կանայք ամբողջ բնութիւնը յուզվեց եւ տանջող ամօթանքից նրա այտերը մի արատաւոր կարմրութեամբ սկսեցին վառվել, երբ նա մտածում էր այդ բանի մասին։ Իսկ միւս կողմից—քաղցածների հեկեկանքը, մայրերի արտասուքներ, մանուկների անվերջ լացը, հիւանդների եւ մեռնողների հառաչ... եւ այդ բոլորը նա կարող էր դադարեցնել, նա կարող էր ազատել այդ բոլոր դժբաղդացիներին...

—Դէհ, վճռեցիք։
Դուք կանգնած, բաւականութեամբ լի սպասում էր, տեսնելով այն տանջող պայծառը, որ կատարվում էր դքսուհու ներսում եւ որ շատ պարզ կերպով նկատելի էր նրա գեղեցիկ, արտասուքներով ողողած երեսի վրա։
—Դուք գիտե՞ք, որ իմ խօսքը խօսք է եւ ես չեմ փոխ նրան։

Ո՛հ, այդ, նա այդ բանը գիտէր... նա ճանաչում էր այդ դաժան մարդուն։

—Եւ տեսնում եմ, որ իմ պայմանը այնքան էլ հաճելի չէ երեւում ձեզ,—վերջապէս խօսեց դուքը հեգնաօրէն։—Դէհ, ես գնում եմ։
Եւ նա շուտապէս իր շնորհիւ ու շուտ եկաւ դէպի դուռը, որ դուրս գնաց։

Այդ միջոցին թշուառ կնոջ կրծքից յուսահատութեամբ եւ վրա մի աղաղակ դուրս թաւաւ։

—Եւ համաձայն եմ...

Թշուառ էր Արտեմիանի զեղեցիկ նկարագրութիւնը։ Եւ չէր Հայաստանիս...։

Բայց բարեկենդանը միմիայն զուարճութիւնների շարք չէր, նա ազատութեան շարք էր։ Այն զաւրկն զգոյնը, որ մարդու մարմինն է, եւ այն ճնշված ուժը, որ մարդու հոգին է, միասին էին կտրում այդ շարք իրանց կապանքները, եւ սանձարձակ ուրախութեամբ միանում էր խօսքի, զործողութեան ազատութիւն, մեծի ու փոքրի հաւատարմութիւն։

Անհրաժեշտ պահանջը ստեղծել էր սանձանախակիչ օրէնքներ, կանոններ, սովորութիւններ, բայց մարդիկ չափազանցութեան էին հասցրել այդ բոլորը եւ մէջքերը շատ էին ճկվել, բերանները շատ էին բռնվել։ Ծննդած անհատականութիւնը մի ելք էր փնտռում եւ գտնում էր այդ ելքը—մտածել իրապէս, բայց աւելի իբր սի մի օլ—բարեկենդանին, երբ ամեն մարդ իրաւունք ունէր խնայ լինել, խեղկատակ լինել եւ առել ճշմարտութիւնը հոգիի երեսին կամ նոյն իսկ ֆալսիկա (մամուլ) գնել իշխանաւորների ոտներին, փրկանք պահանջելով նրանցից եւ այդ սի մի օլ կան զործողութեամբ վառ պահելով ժողովրդի մէջ այն դիտակցութիւնը, թէ մարդիկ հաւատարմ են, եւ չը կան բերաններ, որոնց Նախախնայ մութիւնից վիճակված լինել փակ մնալ, չը կան ոտներ, որոնք պարտական լինէին միշտ կապանքներում լինել, չը կան ճակատներ, որոնց վրա գրված լինէր, թէ նրանք միշտ պէտք է խոնարհված լինեն։

Մի խօսքով, ամբողջ տարին ճնշված, ստորացված, պայծառականութիւնների ցանցում խեղդված մարդկային անհատականութիւնը վերջ էր առնում իր կրածների համար եւ գտնէ մի քանի օր ապրում ազատ եւ արձակ, չընչում ամբողջ կրծքով, եւ եկող արիւնի ամբողջ թափով, արագ-արագ ըզրկումով, տէ միւս փ։

Եւ այդ է, որ մերիկ է դարձնում հին բարեկենդանի մի քանի գծերը եւ ցաւ դարձեցնում, որ ֆալսիկա չի հետ,—որի առաջը թող պիտոյի նման բաց լինի անհատացման ճանապարհը,—անցնալի գերեզման է մտնում նաեւ հին բարեկենդանի բուռն, անմիջական, արախիտը քաղցրի նման ըզրկող ուրախութիւնը եւ ճշմարտութիւնը չէ հնչում մարդկանց երեւելի գոնէ այդ խնայութեան շաբաթը։

Ի՞նչ է ՆԱՅՈՒՄ. Ի՞նչ է ՄՏԱՄՈՒՄ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑԻՆ

Նոր-Նախիջեւանի չըջակալում կան վեց հայ գիւղեր, համեմատաբար մեր գիւղացիները նիւթական կողմից ապահովված են, լաւ միջոցներ ունեն, կարելի է ասել հարուստ են, բայց բարոյական տեսակէտից ակներեւ աշխատելու են։ Եղեռնագործութիւնները աստաւանում են, եւ ամենաւերջ արտագործութիւնը խորը արմատներ է դրել եւ հասարակ երեւոյթ է դարձել։ Սրանից երկու շաբաթ առաջ երկու պատանիներ Մադոյան 20 տարեկան եւ խաչքնայան 18 տարեկան, ապանում են նահապետութեամբ իրանց ընկերները՝ Խոջաֆեանին, պանդում են ցերեկը դաշտի մէջ, այլադակեւ։

Եւ նա անզգայ ընկալ յատակի վրա։

Առաւօտը բացվեց։ Արեգակն արդէն կանգնած էր քաղաքի վրա եւ լուսաւորում էր նրա նեղ եւ ծուռ ու մուռ փողոցները։ Այդ ժամին բոլոր խանութները սովորաբար բաց էին լինում, մարդկանց խմբերը փողոցներում խընկում էին, աների դռներն ու պատուհանները չէին փակվում, ամեն տեղ նկատելի էր լինում կեանք եւ շարժում։ Բայց այս անգամ այդպէս չէր. խանութները փակ էին, աների դռները կողպած, պատուհանները դռներով ծածկված եւ ոչ մի տեղ ոչ շարժում կար եւ ոչ չլուկ էր լսվում։ Ամայի փողոցներում ամենեւին մի մարդ չը կար եւ ոչ մի տեղ մի կենդանի չուէր չէր երեւում։

Քաղաքի բնակիչները արդէն լսել էին զրբսուհի Գոգիլանի աղիւն ու անձնագոհ վճռի մասին եւ վճռել էին փակել բոլոր պատուհանները, դռները, որ ոչ մի կենդանի չուէր անգամ չը նայէ դէպի փողոց մինչեւ կէսօր, մինչեւ որ անձնագոհ ապագաբար կը չըլլէ քաղաքը եւ կը վերադառնայ ամբողջ։

Եւ անհա իր երեսաց քաղաքի դռներէն։ Նա խիտ ոսկեգոյն մազերը ցրված էին ուսերի վրա։ Ամօթով ծածկում էր նա ձեռքերով մերկ կուրծքը։ Նա ստից մինչեւ գլուխ այրվում էր ամօթից եւ նրա ամբողջ մարմնը զոգում էր ջլային տենդով... նրան թւում էր, թէ հաղա-

լով խեղճին։ Պատճառը դարձեալ արուագիտութեան արտաքին է։ Մի մտածանք, որ սիֆիլիսը իր բունը դրել է այդ գիւղերում, անցնում է անէտուն եւ վարակում է, չը խնայեւ լով ոչ մաստղ, ոչ ծեր հասակը։ Մեր գիւղերում չը կայ ոչ մի բժիշկ, չը կայ գեղատուն, չը կայ անգամ լազանիք։ Տարին մէկ երկու անգամ, հաղորդակցւոց առաջ, կոնքի մէջ կատուի նման լուսավորում է գիւղացին, ընտելացած մանկական օրերից կեղտին եւ ցեխին։ Կեղտի եւ ցեխի մէջ են կորած բոլոր մեր գիւղերը. կեղտի եւ ցեխի մէջ են անց կացնում օրեր, ամիսներ, տարիներ մեր գիւղացիները։ Ի՞նչ է նայում, ի՞նչ է մտածում նոր-նախիջեւանցին։ Նոր-նախիջեւանցին արհամարհանքով, ծաղրով է վերաբերվում դէպի գիւղացին, նա նրան չէ սիրում եւ չէ էլ ուզում հանել նրան նրա պապենական կեղտից եւ ցեխից։

Հարկւր քան տարվայ միջոցին մենք չուենցանք մի անձնատուր մարդ, թէ հարուստ վաճառականներից, թէ ինտելիգենտ դասակարգից, որ մտածէր գիւղացու մասին եւ դարձնէր նրա դաւերը եւ վերջերը։ Հարկւր քան տարվայ միջոցին եւ ոչ մի անձնատուր մարդ։ Կարծես խեղճ գիւղացին մեր կողայրը չէր մեր ոտը, մեր արիւնը չէր, կարծես նա մեզ բոլորովին օտար լինէր...

Ի՞նչ է նայում, ի՞նչ է ապա մտածում նոր-նախիջեւանցին...

Միթէ նա սպասում է, որ մեր խեղճ գիւղացիները բոլորովին այլասերվեն։

Այո, խեղճ գիւղացիները...

Վաղ առաւօտից մինչեւ երեկոյ, խոնարհելով գլուխները եւ ճկելով յոջնած կոնակները, ծանր աշխատում են նրանք, արտաստեղծով, քրտնեղով, արիւնով պարտադրանքով չոր եւ ապերախ հողը։ Վաղ առաւօտից մինչեւ երեկոյ նրանք իրանց եղների, կովերի, ձիերի հետ են։ Անուշ քաղցր, խլիճ խօսք նրանք լսած չեն, եւ ինչու դարձանալ, որ նրանց կողայրը են, յիմարացել են եւ շատ քիչ են տարբերվում եղներից, կովերից, ձիերից...

Պատարի ոտը ճանկերը ամուր բռնել են մեր գիւղացուն եւ խեղդում են նրան։ Սրտերը քարանում են, կոշտանում, շարանում, խեղճ չը կայ, հոգիները թմրած են, քնած, կարծես բոլորովին մեռած...

Միթէ մենք կուրացել ենք եւ չենք տեսնում, որ մեր գիւղացին մերձիմա՞ն է։

Միթէ մենք չենք տեսնում, որ սէտք է օգնել եւ որպէս կարելի է չուտ։

Լոյս, լոյս է պէտք նրանց, լոյս են նրանք կարօտ։

Այն օրը, երբ լոյս կը ծագի մեր գիւղացիների համար, խաւարի ճանկերը կը թուլանան։ Գիւղացին չի լինի այլ եւս անասուն, նա կը դառնայ իսկական մարդ, բարի եւ առաքինի։ Մինչեւ երբ անտարբեր դառն արհամարհանքով պիտի նայէ, ապա՞ն նոր-նախիջեւանցին ժամանակ է գործել, ժամանակ է վառել այդ լոյսը։ Վառենք գոնէ մի փոքր լապտեր, գոնէ մի ճրագ, մի մոմ, բայց չը թողնենք մեր փոքր եղբոր ցեխի, կեղտի մէջ։ Ծանաչենք մեր պարտականութիւնը, որ

բաւոր աչքեր նայում են իրան, հաղաբարձոր ձեռքեր ցոյց են տալիս իր մերկութիւնը... Եւ տանջող ամօթի արտաստեղծները թափվում են նրա մերկ իրանի վրա... այտերը, ակներեւ, ճակատը բողբալաւում էին... նա ծածկել էր աչքերը եւ աշխատում էր ոչ մի բանի մասին չը մտածել մտքումը աղօթքներ յորինելով դէպի տանջվողների Փրկիչը... բայց ամօթը արտաքին էր նրան, կարծես հաղաբարձոր սուր անհոգեբարձ ծակ կուէր էին նրա մերկ մարմինը... եւ արծես ամեն տեղ լսվում էին փափոց, ծիծաղ...

Իսկ թաղիները ձիււ սանձից բռնած քաշում է... կա մաք—այդպէս էր հրամայել դաժան բռնակալը, որպէս զի աւելի երկարացնէ կնոջ տանջանքները... ձիււ ամբակների ճայր բարձր տարածվում է ամայի սալաշատակի վրա։ Եւ այդ տանջող, խաչակիր ճանապարհը անասնաճակարկեան թշուառ գոհին երեւում է անսահման երկար... նա իր գունատ չըթուլեղներով աղօթք է արմնջում... սպիտակ աղաւնիները սաւառնում են նրա գլուխը եւ թոյնում նրա ետեւից... սալաշատակի վրա շարունակվում էր ծանր ու որոշ կերպով լսելի լինել ամբակների ճայր...

Ամբողջ քաղաքում միայն մի մարդ յանդգնեց նայել այդ սուրբ մերկութեանը, բայց նա էլ իսկոյն եւ եթ աղաղակելով վայր ընկաւ. նա տեղն ու տեղը կուրացաւ—այդպէս է պատմում աւանդութիւնը...

մենք յիշած չենք հարկւր քան տարիներ։ Փոխանակ տեսլութեան, ծաղրի եւ արհամարհանքի, ցոյց տանք մեր գիւղացիներին սէր եւ համակրութիւն, սէր, որ կակղացնում է քաղաքած, կոշտացած սրտեր, եւ համակրութիւն դէպի ուրիշի վիշտը եւ ցաւը, որ բարձրացնում է մեզ անչափի եւ երբեմն տանում հեռու հեռու ամեն տեսակ կրքերից...

Ի՞նչ է նայում, ի՞նչ է մտածում նոր-նախիջեւանցին...

Գր. Չախուչեան

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Փետրվարի 5-ին

Բոունցքը, կոպիտ ուժը, մահակը այժմ արհամարհված են նոյն իսկ կրթութիւնից զուրկ հասարակ ժողովրդի մէջ. մի անգրագետ, մշակ մարդուց անգամ շատ սովորական է լսել պարսաւանք, նախատինք դէպի կոպիտ ուժի դիմողը։ Ապա քրքան պախարակելի է, երբ գունչ ու պոռնիք ջարդելու եւ մահակով գլուխը պատնելու մէջ հեռակալ է ստանում սիրտուկաւոր համալսարանաւոր։

Այդ էլ ձեզ ուսումնականը, այդ էլ ձեզ համալսարանականը, այս երկու նախադասութիւնը այժմ կրկնվում է Երեւանի հասարակութեան մէջ մի անախորժ դէպքի առիթով, որի հերոսը Երեւանի երդուեալ հաւատարմութեանցի մէկն է, ինքն էլ ճայնաւոր։

Փետրվարի 5-ին, առաւօտեան, եկեղեցուց տուն է դառնում մի միջին դասի պատկանող երիտասարդի պսակի հանդէսը։ Ինչպէս է լինում, հանդէսի հետ միասին հարսանիքատան թախ է մտնում յիշեալ փաստաբանը իր մի ընկերի հետ եւ այն քաղէին, երբ ամուսնացող երիտասարդի փեսան—մի կառապան—առանձին հոգատարութեամբ կատարան աղային ներս է հրաւիրում պատեւելու հանդէսը, յանկարծ, առանց այլեւայլութեան, փաստաբանը բարձրացնում է փայտը եւ մի քանի հաւուածներով հիւրասիրողի գլուխը մի քանի տեղից պատում ու անմիջապէս դուրս պըրծնում։ Խնջոյքը խափանվում է, երաժիշտները լուռ են, մի քանիսը հասնում են վիրաւորին օգնելու. իսկ մի խումբ էլ հետեւում է փաստաբանին բռնկելու։ Բարեբաղդաբար, մի երկու մարդիկ փախչող փաստաբանին կարողանում են ազատել վրդոված մարդկանց ձեռքերից։

Ի՞նչ է պատճառը,—դա այնքան էլ հետաքրքրական չէ։ Փաստաբանը հարած էր, թէ վրէժ է ունեցել կառապանից,—այդ մի եւ նոյն է, փաստը այս է։ Եւ, ինչպէս լսեցինք, չուտով դատարանի առաջ կը ներկայանան—մի փաստաբան մեղադրողի նստարանի վրա եւ մի կառապան մեղադրողի դերում։ Եւ այդ կառապանը դատարանից պիտի խնդրէ, որ մի բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդ իր վայրենի վարմունքի համար արժանաւոր պատիժ ստանայ։ Գեղեցիկ է, չէ...

Անկողը չէ յիշել, որ յիշեալ փաստաբանը առաջին անգամ չէ, որ բունցքից է դիմում։ Մի քանի տարի առաջ Վաղարշապատի հրապարակում Երեւանի երկու փաստաբանների գոտեմարտը լրագրութեան նիւթ դառաւ. այդ իր սենեակները։

Այդ նոյն օրը նրա կարգադրութեամբ բացվեցին բոլոր շահմարանները եւ մասնաւոր եւ սկսեցին ժողովրդին հաց, սերմացու, ուտելիք, դէն, հողորում եւ փող բաժանել։ Բոլոր չը վճարված տուրքերը ներկեցին...

Ժողովուրդը մի առ ժամանակ ազատ չուէր քաջից։

Մինչեւ այժմ էլ Կովնտորի քաղաքի եւ չըբջակայ գիւղերի բնակիչները պապերը թռններին, հայրերը որդիներին բերանէ բերան պատմում են դքսուհի Գոգիլանի անձնագոհութեան եւ աղիւն վարմունքի մասին։ Եւ ոչ միայն Կովնտորի քաղաքում, այլ եւ Վարկիկի դքսութեան շատ կողմերում մինչեւ այժմ տարէնը երեք անգամ տօնում են այդ անցքի յիշատակը։

Սուրեն

երկու գոտեմարտ փաստաբաններից մէկը ներկայ փաստաբանն էր։

Հետաքրքրական է թէ այստեղի այն փաստաբանները եւ այն շրջանը, որոնց պատկանում էր ներկայ հերոս փաստաբանը, ինչ միջոց պիտի ընտրեն, որ, իրանց արատ ընթող անդամին բարոյապէս պատժելով, գոնէ հասարակութեան ցոյց տային, որ իրանք բարձր են կանգնած նրանից։

Ա.—Դօ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեկ հազարգում են, որ Բաղուի հայ դերասանական խումբը արդէն վերջացրեց իր ներկայացումները Բագուում եւ նրա մեծագոյն մասը տեղափոխուել է Թիֆլիս առաջիկայ մեծ-պատին տալու մի շարք ներկայացումներ։ Այդ նպատակով դերասանական խումբը սկսել է բանակցութիւններ արտիստական ընկերութեան հետ, որի յիշուածներն մէջ նա մտադրել է առ իր ներկայացումները։

Ամսիկ 8-ին Վարդանանց նահատակութեան տօնը համեստ կերպով կատարվեց Թիֆլիսի Մեծերի բանտի ա. Վարդան անունով եկեղեցու մէջ։ Նոր կարգադրութեան համաձայն, այս երբորդ անգամն է, որ այդ տօնը յիշեալ եկեղեցու մէջ միմիայն բանտարկեալների համար է կատարվում, որոնք այդ օրը ազատ են լինում բանտի մէջ ախտաւորուց։ Տօնի նախընթաց երեկոյան բանտերի հայ քահանայ Պրիգորի Մատիկեանցը ժամերգութիւնից յետոյ հայ բանտարկեալներին համատեղ եւ հասկանալի լեզուով պատմեց ա. Վարդանանց նահատակութեան պատմութիւնը, որի հետ եւ յարակցեց Վարդանի դուստր Շուշանիկի կրած բանտային կեանքը եւ մահը, որի (Շուշանիկի) նշխարները հանդատուում են նոյն բանտի առաջ եկեղեցու մէջ։ Տօնի օրը պատարագին ներկայ էին բանտի վերատեսչի օգնականը եւ բոլոր հայ բանտարկեալները, որոնց հետ կային նաեւ օտարազգի բանտարկեալներ։

«Հայաստան» լրագրում կարդում ենք. «Բագուի լուսանկար Ի. ի. Մէլիքեանին, Ախալ-քաղաքի երկրաշարժի լուսանկարները Թագաւոր Կայսրին մատուցանելու համար, Բարձրագոյն հրամայված է շնորհակալութիւն յայտնել եւ պարգև տալ Նորին Մեծութեան կարգադրութիւն։ Այդ պարգևը—տակէ կոնսկաներ ալմաթի պետական գէրքով—երկէ յանձնվեց պ. Մէլիքեանին Բագուի նահանգապետի դիւանանից։

Հինգշաբթի, փետրվարի 8-ին, վրաց թատրոնը կատարեալ տօնական կերպարանք ունէր. թատրոնում ասեղ գցելու տեղ չը կար, տոմարակները տասն օր առաջ վաճառված էին։ Թատրոնը լիքն էր գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներով, որոնք տօնում էին իրանց պաշտած տաղանդաւոր դերասանին—Վ. Ալեքսեյ-Մեծիկովի բնեկիցը։ Հասարակութիւնը մեծ ոգևորութեամբ եւ անընդհատ ծափահարութիւններով ընդունեց նրան եւ բեմը ծածկվեց զոյգզոյն տպած թերթիկներով, ծաղիկներով եւ փոքրիկ պսակներով։ Արդարեւ, Ալեքսեյ-Մեծիկով արժանի է այդ պատէին, քանի որ վրաց բեմը նրա նման գեղարուեստագէտ զեռ չէ ունեցել։ Ներկայացուած իր իրականաց յետ չէ տողովուրդը շտապեց զէպի դուրս, որտեղ զրգած էր փառքը բազմաթիւ ծածկված կանաչ տերեւներով եւ կենդանի ծաղիկներով։ Բնեկիցի համարին բազմաթիւ զրա վրա եւ վերջին ձեռքերի վրա ու երգելով եւ «վայա» կանչելով զուրա բերին Դիօրցօյալայ փողոցը։ Բնեկիցի համար ընտրել էր իր համար Վ. Պազինիայի, ըստ Ֆ. Կոպչիկի, «Երկու հերոս» (Թագահամար) պիեսը։ Տաղանդաւոր դերասանը իր գեղարուեստական խաղով կենդանութիւն տուեց պիեսին եւ հանդիսականը նրա ուժեղ խաղի տպաւորութեան տակ մոռանում էր պիեսի պակասութիւնները, որոնց մի առ մի թւել չէ կարելի։

Ֆինանսների մինիստրութեան մէջ, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, հիմնվում է դիւղատնտեսական վիճակագրութեան մի առանձին բաժանմունք։

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը պատրաստութիւններ է տեսնում հրատարակելու իր գործունէութեան պատմութիւնը անցեալ դարաշրջանի ընթացքում։ Այդ հրատարակութիւնը բաղկացած կը լինի մի

քանի հատորներից. նրանց կազմութեան եւ տպագրութեան համար մինիստրութիւնը արդէն նշանակել է 10,000 ռուբլի։

Վերջին երեք տարիների ընթացքում թատրոնական ներկայացումներից վերցնելով բարեգործական տուրքի գումարը հասել է 2,336,000 ռուբլու։ Անցեալ 1900 թուականին այդ տուրքից ստացված է 800,000 ռուբլի։

Ֆինանսների մինիստրութիւնը մշակել է փոխադարձ կրեդիտի ընկերութիւնների համար նօրմալ կանոնադրութիւն։

«НОВОСТИ» լրագրի տակով ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը 5000 ռուբլի է նշանակել ներկայ տարվայ ընթացքում արդիւնաւորական ուսումնարանների վերատեսչական եւ տեսչական պաշտօնների համար նախապատրաստելու մի քանի անձերի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Պրանսիական արտաքին գործերի մինիստր Դէլկասէն ներկայացրեց պատգամաւորների ժողովին մի օրինակ, որով Հաագայի միջազգային միջնորդ դատարանի անդամներին, եթէ նրանք նիստեր ունենան Պարիզում, արվում են նոյնպիսի իրաւունքներ եւ արտօնութիւններ, որ ունեն օտարերկրեայ պետութիւնների ղեկավարական ներկայացուցիչները։

—Պարիզի լրագիրների տակով վազդիրաները Հնդկաստանում ապստամբվել են եւ այժմ մեծ գործունէութիւն են ցոյց տալիս։ Ի միջի այլոց, նրանք կտրել են հետադրական հաղորդակցութիւնը Մոսկու-Կասի եւ Կալիֆ-Կասի միջեւ եւ գերի են վերցրել մի անգլիական զօրաբանին Գոլդալան անցքում։

—Գերմանական մամուլը եւ հասարակութիւնը չեն կարողանում հաշտվել Վիլհելմ II-ի անգլիաբարկական զգայունքներին եւ քաղաքականութեան հետ։ Լրագիրներում շարունակ երեւում են յօդուածներ, որոնցով խիստ քրննատաւութեան է ենթարկվում այդ քաղաքականութիւնը։ Դժգոհութեան նոր բունկում առաջացրին վերջերս տարածված լուրերը գերմանական թագաւորանոցի նշանադրութեան մասին հանգուցեալ Վիկտորիա թագուհու թոռան իշխանուհի Բէտտրիսայի աղջկայ հետ։ Զը նայելով, որ գերմանական թագաւորանոցը դեռ եւս 19 տարեկան է, իսկ նրա ենթադրեալ հարսնացուն—14, այս լուրերը անհասկանալի չեն համարվեցին եւ չեն ջնջադատութեան առարկայ դարձան լրագիրներում, որովհետեւ Վիլհելմ կայսրի սէրը դէպի ամեն ինչ, որ անգլիական է, այնքան վառ եւ բոլորք է այժմ, որ նրանից այդ քայլը տպասելի է։ Առանձնապէս այս առիթով յարձակվում է կայսրի վրա պահպանողական մամուլը։

ԽԱՆԼՈՒՐԵՐ

Մ Ա Ն Ր Ա Ն Կ Ա Ր

Թիֆլիսում այս օրերս տեղի ունեցաւ մի յիշատակութեան արժանի ճաչկերոյթ։ Մամուլը եւ հասարակութեան ներկայացուցիչները, ժողովվելով Լոնդոնի հիւրանոցում, հրաժեշտի մի ճաչկերոյթ տուին Ի. Միլիտինին։

Ճաչկերոյթը չէր առաջին րօպէսներից ստացաւ մտերմական եւ սրտազին բնաւորութիւն։ Այդ բնաւորութիւնը պահպանվեց մինչեւ վերջը առանց չեղումների։

Ճաչկերոյթին մասնակցում էին առանի, հայեր, վրացիներ եւ մի թուրք, որոնք այդ օրը խօսում էին ազգութիւնների համերաշխ եւ աջնիւ գործունէութեան մասին։

Գոնէ այդ ճաչկերոյթի ժամանակ արտասանած ճառերի մէջ ոչ մի նոր բան, ոչ մի նոր միտք չէր արտայայտված։ Բայց անկասկած է, որ այնտեղ յայտնված բոլոր հին ճշմարտութիւնները կրում էին ժամանակակից պահանջի կնիք իրանց վրա։

Դրանք մտացված ճշմարտութիւններ էին։ Խնդրեմ ասուցէք, ում կարող ենք դարձանք ինչ համերաշխ եւ աջնիւ գործունէութիւն խօսքերով։

Ոչ դրի։ Միթէ հազար անգամ չէն կրկնվել այդ բաները։

Անկասկած։ Մակայն այդ բաները արտասանվում էին առանձին շնորհով, սուր եւ բնորոշ մեկնութիւններով։ Իւրաքանչիւրը գիտէր, որ գործնական կեանքի մէջ խախտված են շատ էական պահանջներ, եւ զգում էր, որ նրանց իրադրութեանը մի կենսական անհրաժեշտութիւն է։

Դուք, Ի հարկէ, դիտեք թէ ով էր Միլիտինը։

Նա «Кавказ» լրագրի նախկին խմբագիրն էր։ Նա աղմկալի եւ փայլով գործունէութեան ետեւից չէր ընկել։ Նրա գործունէութիւնը անցաւ համեստ եւ, եթէ կամենում էք, նոյն իսկ գծով կերպով, պարունակելով իր մէջ երբեմն անողորմական նշաններ։

Բայց... Բայց այսօր այդ գործունէութեան համար Միլիտինը համակրական անկողն զգացմունքների արտայայտութեան արժանապատիւնը։

Որովհետեւ Միլիտինի յաջորդի օրով պարզվեց, թէ որ աստիճան կարող է գրական խօսքը այլակերպվել եւ այլանշանակվել, երբ նա գտնվում է այնպիսի անձանց ձեռքում, որոնք Միլիտինի հակապատկերն են իրանց հակադրութիւններից, հայկացիներով եւ գործելու եղանակով։

—Մարդկանց պէտք է միացնել,—ասաց Միլիտինը իր ճառի մէջ,—սիրով, փոխադարձ յարգանքով եւ համերաշխ գործունէութեան գաւաթաբով։ Եւ հաւատում եմ այդ ուղղութեան բարերար արդիւնքներին։ Եւ իմ մի քանի տարվայ փորձը աւելի եւս ինձ համոզեց, որ ես սխալված չեմ եղել։

—Ազգութիւնները, ասաց մի ճառասուտ, չեն խանգարում առաջադիմութեան գործին։ Արեւելի լոյսն էլ բաղկացած է ծիածանի գոյներէ, ունի իր ալպէս կոչված գունաւոր սպեկտրները։ Բայց ոչ ոք չէ կարծում թէ սպեկտրների գոյութիւնը փնտում է արեւակի «ապիտակ» լոյսին ապիտակ լոյս լինելու։ Այդ բոլոր գոյները, խմբվելով միասին, առաջացնում են գորաւոր եւ փրկարար լոյս։

—Մենք եղբայրներ ենք, ասաց մի ուրիշ ճառասուտ։ Մենք կոչված ենք գործելու մի երկրի մէջ, ուստի եւ կարող ենք առաջ գնալ միայն գործակցութեամբ եւ փոխադարձ աջակցութեամբ։ Եւ մենք անկարող ենք մի արդիւնարար գործ կատարել, երբ միմեանց կը խանգարենք, միմեանց արածը կողնացնենք, միմեանց կը հալածենք, միմեանց կը փնտենք։

Եւ չեմ կարող մէջ բերել ուրիշ շատ հետաքրքիր ձեւակերպութիւններ միմեանց հիմնական հարցի մասին։ Ճաչկերոյթին մասնակցողները սենում էին Միլիտինի մէջ մի անձնաւորութիւն, որ լայն հայացքներ ունի մասնով եւ հասարակական գործունէութեան մասին, եւ բուն ցանկութիւն էին յայտնում, որ այլապիսի գործունէութիւնը չը մասն, չանհետանայ, այլ վերակենդանանայ աւելի եւս մեծ ոյժով եւ եւանդով։

Քանի որդր անգամն է յայտնվում այդ ցանկութիւնը։

Սպասե՛ք մինչեւ նա իրագործվի։ Եւ յիշե՛ք այն գործողներին, որոնք, իրանց ոյժը ներսածին չափ, նպաստել են նրա իրագործութեան։

Հայտնիները նոյնպէս ունեն ներկայացուցիչներ մեր գրականութեան մէջ։ Նրանք զեռ մեծ խումբ չեն կազմում, եւ նրանց անունները դժուար չէր մի առ մի թելը։

Հայ-կին հեղինակների փոքրիկ խմբից պակասեց մի նշանաւոր անուն։

Դա տիկին Սրբուհի Դիւսաբն էր, «Մայրա» «Սիրանոյշ» եւ «Արաքս» երկաւորութիւնների հեղինակը։

Պոստայ գրականութեան մէջ տիկին Դիւսաբն յայտնի անձնաւորութիւն է եւ նրա գործունէութեան պատկանի տեղ են բռնում։

Մեր կողմիցս հայերի մէջ նա ընդարձակ ժողովրդականութիւն չէ վայելում։ Բայց այն անձանց համար, որոնք հետեւում են հայ գրականութեան մէջ երեսացող փոքր շատե՛ աչքի ընկնող գործերին, նա անձանքի հեղինակ չէ, իսկ մի քանի շրջաններում նա բաւական յայտնի անուն է։

Եթէ ուշադրութեան անէ՛ք այն հանգամանքը, որ առհասարակ թիւրքաւայ հեղինակներից շատ քիչ գրական անուններ են յայտնի մեր կողմիցս, ձեռք գրեալ պարզ կը լինի, որ տիկին Դիւսաբն այդ կողմից համեմատաբար մեծ տեղ է գրաւել մեր մէջ։

Եւ արժանի է, ոչ այն պատճառով, որ նրա գրաւածները անպայման աջող են, իբրեւ հեղինակութիւններ, իբրեւ գրական գործեր։ Դա առանձին հարց է եւ ունի վիճելի կողմեր։ Այլ այն պատճառով, որ նրանք չօչալիւմ էին կեանքի անհիմար, որ նրանք պարունակում էին իրանց մէջ մի օրոշ չափով եւ դիքով նոր մտքեր եւ նոր ձեւակերպութիւններ։

Տիկին Դիւսաբն պոստայ գրականութեան մէջ զրեց կան անց հարցը։ Իր գրաւածներին մէջ նա քննում էր կին մարդու, իբրեւ առանձին անատի, իբրեւ անհատ, իբրեւ մարդու, իբրեւ հասարակութեան անդամի կողմը եւ կատարելիք գործ։

Ճիշդ է, տիկին Դիւսաբն գծագրած կանանց հարցը, թէ եւ կրում է խիստ բողոքի եւ յանդուգն մաքսում կնիք իր վրա, ամենեւին ծայրայեղ եւ համարձակ ծրագրերի ամփոփում չէ։ Բայց նա առաջին քայլն էր, առաջին արտունջն էր կանանց արիւնքի, կանանց կամազուրկ եւ դիմազուրկ վիճակի դէմ։

Բողոքը հարեմական հակացողութիւնների դէմ։

Բողոքը նահապետական հայեացքների դէմ կանանց կրթութեան եւ գործունէութեան վերաբերութեամբ։

Կինը, ասում է Դիւսաբն, իբրեւ առանձին անհատ, գոյութիւն չունէ։ Նա իր ամուսնու արձագանքն էր, նրա զարդ ու պաշտօնաւոր, նրա կողակիցը, նրա համար զաւակ ծնողը, իսկ իբրեւ ինքնուրոյն մարդ—նա զօր էր Կինը նոյնպէս իրաւունք ունի մտածելու եւ սեփական կարծիքներ ունեւայու։ Կինը նոյնպէս կարող է հասարակական գործող լինել եւ բողոքել հասարակական զեղծումների դէմ։ Կինը իրաւունք ունի, կարող է եւ պարտաւոր է

խորտակել այն շղթաները, որոնք կաշկանդել են կանանց սեռի անհատականութիւնը եւ գործունէութիւնը։

Տիկին Դիւսաբն ձայնը առաջին ուժեղ եւ ոգեւորված բողոքող ձայներից մէկն էր պոստայ գրականութեան մէջ կանանց խնդրի վերաբերութեամբ։ Նա այն ժամանակ, երբ երեսաց նրա անդամներն աշխատութիւնը, այն է «Մայրա», 1883 թուականին, թարմ էր եւ կովկասում, ուր թէ եւ շատ կային կրթված հայուհիներ, բայց հայ գրականութեան էջերում դեռ անկաւաթիւ էին կանանց խնդրի մասին ջատագովութիւնները։

Տիկին Դիւսաբն գտնվում էր եւրօպական գրաւորածների ազդեցութեան տակ։ Նրա վկայերի մէջ գուցէ կրկնված էք տեսնում ծանօթ ձեւակերպութիւններ եւ հայեացքներ։ Բայց հէնց այդ հանգամանքը ապրիս էր նրա գրաւածքներին մի որոշ բովանդակութիւն եւ թարմութիւն։

Այդ գերը լաւ դեր էր եւ մենք նրան կը յիշենք։

Վրձին

«ՄԵԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԴՈՒՍՍՑ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՑ

9 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ Պետերբուրգի բօսայի ֆօնդային բաժնի խկական անդամներ են նշանակված ֆինանսների մինիստրի տնօրինութեամբ։ Պետերբուրգի զեղչող եւ փոխառութեան փոխ-նախագահ եւ «Россиа» ապահովագրական ընկերութեան վարչութեան անդամ գաղանի խորհրդական Ուսին, առեւտրի եւ արդիւնաւորութեան խորհրդի անդամ խկական պետական խորհրդական բարոն Գինց-բուրգ, Տուլայի հողային բանկի վարչութեան անդամ Մուսիկինիկով, վարչաւայի բանկի բաժանմունքի ղերկատոր Զիլինսկի, Նօրէլ ընկերութեան վարչութեան ղերկատոր առեւտրական խորհրդական Նօրէլ, Վոյսկո-կամսկի բանկի ղերկատոր Մուխին, Լամպէ բանկային տան ներկայացուցիչ Վէլիսարդու, զեղչող բանկի ղերկատոր Պետրօվսկին, պետական բանկի Պետերբուրգի գրասենեակի եւ ուս-չինական բանկի ղերկատոր Բարկ, զլիսաւոր լեռնային վարչութեան պաշտօնեայ Ժուկովսկի, հօգնակ-լէր Գէտց, բօսային մակէրներ Գրօտէն եւ Ֆանդէրֆիլտ, արտաքին առեւտրի ուսուսանիկ վարչութեան անդամ եւ գործերի տնօրէն Պոմմէլ եւ միջազգային բանկի վարչութեան ղերկատոր Շլիսիով։

ՍՍՍՀԻԴՏՈՒ Բօսայի զօրքից փախած մի բի-րգէր ասում է, իբր թէ Բօսայի յայտարարել է իր մարդկանց, թէ նրանք չը պէտք է անձնատուր լինեն։ Իր-գէրները անարկութեանը, թէ իրանք չեն կարող այլ եւս կուել, որովհետեւ անգլիացիները խել են իրանց անատունները եւ պաշարներն էլ համարեա սպառված են, Բօսայի պատախանել է՝ «Աստուած ձեզ միջոցներ կը տայ կուելու»։

ԿԱՊԵՏՈՒԴՏԻ Դէվետ, Դեաարից դէպի հիւսիս անցնելով երկաթուղին, ծոնց դէպի արեւմուտք, սակայն Պուլմէր ստիպեց նրան գնալ դէպի հիւսիս Ստրայնշիլդերգի ուղղութեամբ։ Փետրվարի 6-ին Դէվետ գտնվում էր Օրանսիան գետի մօտ։ Նրա զօրքերը առաջ են գնում մի քանի գօրաւիշներով, ակնհերեւաբար Դրիկականը զլեռնի վրա յարձակվելու մտադրութեամբ։ Պուլմէր հետեւում է նրանց։ Հէրցօզ, արեւմուտքից կապի զարդութիւն խուժած զօրաբանին հետ, նահանջում է նոյն ուղղութեամբ։

ԼՈՆԴՈՆԻ Կիտչէներ հաղորդում է Կլերկա-զօրքից. «Մէտուէնի զօրաբանները մոտաւ այստեղ, հետախուզութիւն կատարելով ամբողջ շրջանի մէջ, Վոլմարանտադրի այն կողմը, Գարովէ-ֆօնտէյնի մօտ նա հանդիպեց 1400 բօէրների Դէվիլի եւ Լիվէնթէրգ գնեհարաների հրաւանատարութեամբ։ Բօէրները զօրեղ զիւրքի վրա յամառ դիմադրութիւն ցոյց տուել-ցին, բայց խիստ կուել յետոյ յետ մղվեցին։ Անգլիացիները կորուստները—երեք օֆիցեր եւ տասն երեք զինուոր ապանված, հինգ օֆիցեր եւ քսան ու ինն զինուոր վիրաւորված են, բօէրների կորուստները ծանր են. նրանք թողեցին 18 սպանվածներ։

ԿԱՊԵՏՈՒԴՏԻ Ժանապետով հիւանդանալու երկու գէպը էլ է նկատված սպիտակների մէջ։ ԵՕՀԱՆԵԻՍԻՍԻՍԻԴԻ Գիւրեր բօէրները խորտակեցին երկաթուղիական կամուրջ Կիլիքի-վէրի մօտ։ Նրանք գրաւեցին գնալից եւ պաշարեղէնները անարգել, որից յետոյ աւերված գնալը արեցին եւ ապա հեռացան։

ՍՈՅՈՒՆԻ Լրագիրները հրատարակեցին հրա-ցանաձիւղների ընկերութեան բողոքը, 2,200 անգամների անտարադրութեամբ, այդ ընկերու-

Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванская ул., № 27